

להתרתו לא צוה לו לחזור אלא אמר לו "לך עם האנשים", שהעיקר הוא שילך בשביל הכבוד והממון. ולזה חזר בלעם אצלם "וילך בלעם עם שרי בלק". הרי הוכחנו שעיקר הקפידא בכאן היה שלא ילך לשם המטרה של קללת ישראל, אלא שילך דוקא לכבוד עצמו.

וביאור הענין שכיון שנתן הקב"ה להאדם רשות הבחירה, אינו מעכב את האדם מלהוציא מחשבותיו לפועל, ואת אשר יבחר יעשה בין טוב ובין רע, כמו שאמרו חז"ל (מכות י:): בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו, וכלשון הרמב"ם (ריש פ"ה מהל' תשובה) רשות לכל אדם נתונה אם רצה להטות עצמו לדרך טובה ולהיות צדיק הרשות ביזו ואם רצה להטות עצמו לדרך רעה ולהיות רשע הרשות נתונה וכו' ואין מי שיעכב ביזו מלעשות הטוב או הרע, עכ"ל. ונראה ונשכיל שאם בוחר האדם לעשות הטוב או הרעה "לשמה" ולא להנאתו הוא, אז אין הקב"ה מפריעו, ועלול הוא להצליח אפילו אם עושה רעה. וכן מצינו אצל דור הפלגה שלא עיכב הקב"ה כח בחירתם ולא הפריע מלאכתם (שיפול הבנין וכדומה), ואדרבה אמר עליהם (נח יא,ו) "ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות", וכביכול בא עליהם בעקיפין ע"י בלבול לשונם. והטעם לזה משום שהיתה עשייתם "לשמה" ברצון גמור, ולא עמד בפניהם שום סטיה או פניה מלהשלים מחשבתם, וגם לרבות מסירות נפשם בפועל כדי להגיע אל תכלית הנרצה, כמו שסיפרו לנו חז"ל (פרקי דר"א פכ"ד) שאם נפל אדם מן המגדל ומת לא היו שמים את לבם עליו ואם נפלה לבניה אחת היו מתאבלים.

וכן היה אצל בלעם שכל זמן שהלך "שלא לשמה" בשביל ממון וכבוד, אף אם יקלל לא יצליח, ורק אם הולך באופן של "לשמה" יש סכנה שתחול קללתו, ולפיכך אמר לו הקב"ה שאין לו ללכת כי אם בכוננת שלא לשמה. וזהו מה שנאמר "אם לקרא לך [באו האנשים]" כפרש"י שהקריאה שלך ואתה מצפה לתשלום שכר.

ומזה ישכיל ויתבונן כל אחד בעבודת בוראו, שהרי כלל גדול הוא (סוטה יא.) שמדה טובה מרובה היא ממדת פורענות, ואם כן אין קץ ואין גבול למה שיכול האדם להשיג ולפעול בתורה ומצוות, אם רק יסיר מלבו הפניות של כבוד וממון המתערבות אל תוך כוונתיו ומחשבותיו, ובפרט בלימוד התורה. ועל זה אמר התנא (אבות פרק קנין תורה)

(כב,כ) ויבא אלקים אל בלעם לילה ויאמר לו אם לקרא לך באו האנשים קום לך אתם ואך את הדבר אשר אדבר אליך אתה תעשה.

וברש"י אם לקרא לך, אם הקריאה שלך וסבור אתה ליטול עליה שכר, קום לך אתם, עכ"ל. וצריך ביאור למה הותר לו ללכת אם הוא על מנת לקבל שכר. ובאמת כשנעיין בכל הפרשה יתגלה עד היכן הדברים מגיעים, שבכל הפרשה הקפיד הקב"ה שתהיה הליכתו בדוקא על מנת לקבל שכר.

הנה יש להבין במקרא שמתחילה אמר לו הקב"ה "קום לך אתם", ואח"כ כשהלך כתיב (פסוק כב) "ויחזר אף אלקים כי הולך הוא", וכבר האיר לן עיינין רש"י וז"ל כי הולך הוא, ראה שהדבר רע בעיני המקום ונתאוה לילך, ע"כ, פ"י שהיתה טענת הקב"ה על שנתאוה לילך. ואמנם צריך ביאור איך למדים דבר זה ממה שכתוב "כי הולך הוא". וביותר תגדל התמיהה שאחרי כל העיכובים שעשה המלאך לבלעם, מ"מ כשנכנע בלעם ואמר (פסוק לד)

"ועתה אם רע בעיניך אשובה לך", אמר לו המלאך (פסוק לה) "לך עם האנשים ואפס את הדבר אשר אדבר אליך אותו תדבר". גם תמוה איפה נעלמו שרי מואב בשעת הכאת האתון ופגישת המלאך, שהרי בתחילה (פסוק כא) "ויקם בלעם בבקר ויחבש את אתונו וילך עם שרי מואב", וגם לבסוף אחרי שדיבר עם המלאך כתיב (פסוק לה) "וילך בלעם עם שרי בלק", אבל באמצע אינו נזכר מהם שום דבר, ואדרבה משמע שלא היו שם בכלל אלא בלעם ואתונו ושני נעריו (עי' פסוק כב).

ונראה ששתי הקושיות הראשונות מתורצות על ידי השלישית, שיש לומר שהתחיל בלעם ללכת עם שרי מואב לקיים דיבורו של הקב"ה "קום לך אתם", מ"מ לרוב תאוותו לקלל את ישראל היה כל כך זריז וחרוץ עד שהיה ממחר יותר מהם, והלך בעצמו עם האתון, ויותר על הכבוד של הלויית השרים בכדי להשיג מיד את המטרה הרעה שלו. ודבר זה נרמז במה שכתוב "כי הולך הוא", פ"י כי הולך הוא בעצמו, ועל זה כתוב "ויחזר אף אלקים" שהרי לא הרשה לו ללכת "לשמה", רק בשביל ממון וכבוד, וכשראה שהוא מוותר על הכבוד והולך בעצמו סימן הוא שראה שהדבר רע בעיני המקום ונתאוה לילך. ועל כן כשבא המלאך

(כב,כח) ויפתח ה' את פי האתון
ותאמר לבלעם מה עשיתי לך כי
הכיתני זה שלש רגלים.

וברשיי (ממדר"ט) זה שלש רגלים, רמז
לו אתה מבקש לעקור אומה החונגת שלש
רגלים בשנה. וצריך ביאור, איזה ענין מיוחד
היה כאן להזכירו דוקא מעלה זו של ישראל,
שהם חונגים שלש רגלים בשנה.

ויתכן לפרש שבאמת רצתה האתון לרמז לו
לבלעם את הטעם למה היא ממאנת ללכת,
והוא משום שאינה רוצה לעשות אפילו פסיעה
אחת כנגד רצון השיי"ת. והנה בגמי' סוטה (כב.)
מבואר שאם יש שתי בתי כנסיות, אחת
קרובה לביתו והשניה היא יותר רחוקה, ראוי
ללכת לרחוקה ומקבל בזה "שכר פסיעות".
ויש להעיר על מה שלא מצינו ענין זה אצל
שאר מצוות, שהרי לא שמענו מעולם שאם יש
לו לאדם שתי סוכות - אחת קרובה ואחת
רחוקה - שראוי ללכת לרחוקה, וכן כתב
המהר"ל שדין זה אינו נוהג אלא בהליכה
לבית הכנסת. ונראה שבאמת עיקר הענין של
שכר פסיעות נובע ממצוות עלייה לרגל,
שהולכים מרחוק לבית המקדש, וכמה כתובים
מורים על החשיבות המיוחדת של "הליכה"
לבית המקדש (תהלים קכב,א) "בית ה' נלך",
(שה"ש ז,ב) "מה יפו פעמך בנעלים בת נדיב",
ולכן שייך ענין זה גם בבית הכנסת שהוא
מקדש מעט, אבל לא בשאר מצוות.

וזהו שרמזה האתון לבלעם, שאתה רוצה
שאני אלך פסיעות כנגד רצון השיי"ת, אני לא
אלך אף פסיעה אחת כנגד רצונו, שהרי בזדאי
עונשים על כל פסיעה ופסיעה כנגד רצון
השיי"ת, כמו שנותנים שכר על כל פסיעה
ופסיעה של עשיית רצונו, וזוהי זכותה של
אומה זו החונגת שלש רגלים בשנה עם
פסיעות בלתי ספורות של עלייה לרגל לכבוד
השיי"ת.

"הלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה ולא
עוד אלא שכל העולם כולו כדאי הוא לו וכי
ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים וכי", כל
עניני העולם הזה אינם מעכבים אותו אלא
מסייעים אותו להגיע אל המטרה הקדושה
שלו.

ולאור זה נתבונן בדברי חז"ל (במדרש
תנחומא והובא ברשיי) על פסוק (כא) "ויקם
בלעם בבוקר ויחבש את אתונו" מכאן
שהשנאה מקלקלת את השורה שחבש הוא
בעצמו, אמר הקב"ה רשע כבר קדמך אברהם
אביהם, שנאמר (לך כב,ג) "וישכס אברהם
בבוקר ויחבוש את חמורו", ע"כ. ועל פסוק
"וישכס אברהם בבוקר" הביא רש"י דברי
המדרש (ב"ר פרשה נה,ח) נזדרז למצוה,
ויחבוש הוא בעצמו ולא צוה לאחד מעבדיו
שהאהבה מקלקלת את השורה, עכ"ל. מצינו
למדים כמה כח "הבחירה" שהטביע הקב"ה
בנפש האדם שיוכל להצליח באיזה דרך שיבור
לו אם עושה הדבר לשמה. ועל כן שנאת
הרשע לשם רשעות מקלקלת את השורה
ונונתת לו רשות להזיק, אך כח הבחירה של
הצדיק שעושה לשם שמים בלי פניות
וחשבונות הרבים ג"כ מקלקלת את השורה
ומתגברת על כח ה"לשמה" של הרשע. והוא
שאמר לו הקב"ה "רשע" שכל כוונתך מחמת
כח השנאה של "לשמה", כבר קדמך כח
ה"לשמה" של אברהם אבינו.

ובכן אין קושיא מה שענינו רואות לפעמים
שהרשעים מצליחים ברשעתם, והיינו מחמת
שפועלים "לשמה" פי לשם רשעות בלי שום
פניות, כי כך עלתה במחשבתו ית' לתת בחירה
חפשית למין האנושי להפרע מן הרשעים וליתן
שכר טוב לצדיקים. והעצה כנגדם היא
להתאמץ לקיים מצוות ה' רק לשמה בלי שום
פניה כדי להתגבר על כח הבחירה של הרשעים
המוסרים את עצמם לעשות רע לשם רע.

ובעוה"ר בדורנו אנו יש הרבה שונאי ישראל
ששנאתם מקלקלת את השורה עד שמסכנים
את חייהם להלחם בנו, ורק עבודת ה' לשמה
מתגברת עליהם בעזרתו ית', עד עת שכל
הרשעה כולה כעשן תכלה בהעברת ממשלת
זדון מן הארץ.